

## بررسی اعتبار و روایی مقیاس کوتاه اعتقاد و عمل مسلمانان (S-MPBS) در نمونه ایرانی

## Investigating the validity and reliability of the Muslim Belief and Practice Short Scale

## (S-MPBS) in the Iranian sample

مسلم موحدی راد<sup>۱</sup>، محمد فرهوش<sup>۲</sup>، علی فتحی آشتیانی<sup>۳</sup>، مجتبی رضایی<sup>۴</sup>، حسین عباسپور<sup>۵</sup>

**Abstract:** The purpose of this research was to measure the validity and reliability of the Muslim Belief and Practice Short Scale (S-MPBS) in the sample of Iranian Muslims. In this research, ۳۶۱ Muslims of Iran randomly completed the questionnaire in virtual space. The questionnaire file includes tests of "Short Scale for Measuring Muslim Beliefs and Actions"; "Religiosity and personality scale in the Islamic context" and "Religiosity scale among Muslims" to measure convergent validity; "Allport Religious Orientation Scale" was used to measure the divergent validity, and the repetition of the short scale test of Muslim belief and practice was used to check the reliability of the scale. The data was analyzed with SPSS ۲۵ software. The findings of the research showed that the test to measure the belief and practice of Muslims in Iranian society has sufficient validity and reliability with Cronbach's alpha (۰,۷۹۷). Also, the results of exploratory factor analysis indicated the inappropriateness of factor analysis based on the opinion of the scale maker; and showed that this scale consists of three factors: trust, non-temporary religious practices and timely religious practices. As a result, this scale can be used to measure belief and practice in Iranian Muslim society and related researches. Keywords: validation, measurement, validity, reliability, belief and practice, Muslims

چکیده: هدف از این پژوهش، تعیین اعتبار و روایی مقیاس کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان (S-MPBS) در ایران بود. در این مطالعه ۳۶۱ نفر از مسلمانان کشور ایران به صورت در دسترس در فضای مجازی پرسشنامه را تکمیل کردند. فایل پرسشنامه شامل ۵ تست «مقیاس کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان»، «مقیاس دینداری و شخصیت در بافت اسلامی» و «مقیاس دینداری در بین مسلمانان» جهت سنجش روایی همگرا؛ «مقیاس جهت گیری مذهبی آلپورت» جهت سنجش روایی واگرا، و تکرار آزمون مقیاس کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان جهت بررسی اعتبار مقیاس بود. داده ها با نرم افزار SPSS مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت. یافته های پژوهش نشان داد که تست سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان در جامعه ایرانی با داشتن آلفای کرونباخ (۰/۷۹۷) از اعتبار و روایی کافی برخوردار است. همچنین نتایج تحلیل عاملی اکتشافی حاکی از نامناسب بودن تحلیل عوامل بر اساس نظر سازنده مقیاس بود؛ و نشان داد که این مقیاس از سه عامل: اعتماد، اعمال دینی غیر زمان مند و اعمال دینی زمان مند تشکیل شده است. در نتیجه می توان از این مقیاس در سنجش اعتقاد و عمل در جامعه مسلمان ایرانی و پژوهش های مرتبط استفاده کرد.

**کلیدواژه:** اعتبارسنجی، سنجش، اعتبار، روایی، اعتقاد و عمل، مسلمانان

<sup>۱</sup> دانش پژوه سطح چهار مشاوره اسلامی گرایش خانواده و ازدواج، مرکز تخصصی امام خمینی، قم، ایران. Moslemmovahedirad@gmail.com

<sup>۲</sup> دانشجوی دکتری روانشناسی، گروه روانشناسی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران. Farhoush.mohammad@gmail.com

<sup>۳</sup> استاد تمام مرکز تحقیقات علوم رفتاری دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله ع.ج.

<sup>۴</sup> دانش پژوه سطح چهار مشاوره اسلامی گرایش خانواده و ازدواج، مرکز تخصصی امام خمینی، قم، ایران. Mrezaie1430@gmail.com

<sup>۵</sup> دانش پژوه سطح چهار مشاوره اسلامی گرایش خانواده و ازدواج، مرکز تخصصی امام خمینی، قم، ایران. habaspoor@chmail.ir

## مقدمه:

نتایج سرشماری‌ها تا سال ۲۰۲۲ نشان می‌دهد در جهان بیش از ۲ میلیارد مسلمان وجود دارد که در کشورهای مختلف و با شرایط زندگی مختلف زندگی می‌کنند (سایت بررسی جمعیت جهانی، ۲۰۲۲)، که به صورت طبیعی نیازمند ارائه خدمات مختلفی هستند، که یکی از آنها خدمات روانشناختی و مشاوره‌ای است. در ارائه خدمات روانشناختی و مشاوره‌ای مباحث مختلفی مطرح می‌شود که یکی از آنها موضوع سنجش و ارزیابی است (جان‌بزرگی و غروی، ۱۳۹۸، ص ۷-۱۳). در تشخیص و سنجش، فرهنگ جامعه از اهمیت بالایی برخوردار است به گونه‌ای که انجمن روان‌پزشکی آمریکا در پنجمین مجموعه تشخیصی و آماری خود، از فرمول‌بندی فرهنگی سخن گفته است (DSM ۵، ۲۰۱۳). برخی اندیشمندان معتقدند در تبیین علل، پدیدایی، تحول و تا حدودی بروز نشانه‌های آسیب‌های روانی، می‌توان اثرات فرهنگ و مذهب را پیگیری کرد (جان-بزرگی و غروی، ۱۳۹۸، ص ۱۲۴). لذا لازم است که در سنجش در هر فرهنگ از ابزار متناسب با آن فرهنگ استفاده شود (رادنی نرس، ۱۳۸۹، ص ۱۵). در سنجش و ارزیابی راه‌های مختلفی وجود دارد که شامل مشاهده مستقیم رفتار، بررسی زندگی‌نامه خودنویسته و دیگرنویسته، ارزیابی شخصیت در موقعیت‌های آزمایشی، آزمون‌های فراقکن و غیر اینها می‌شود (فتحی‌آشیانی، ۱۴۰۰، ص ۲۲-۲۳)؛ یکی از راه‌های ارزیابی، آزمون‌های عینی (پرسشنامه/مقیاس) است (همان). بیشتر تلاش‌هایی که در غرب برای ساخت مقیاس‌های سنجش دینداری انجام گرفته مبتنی بر زمینه یا سنتی مسیحی است، از این‌رو بسیاری معتقدند که این مقیاس‌ها نمی‌توانند مبنای خوبی برای سنجش دینداری سایر ادیان، از جمله اسلام، باشند (سراج زاده و پویافر، ۱۳۸۸). جهت سنجش و ارزیابی در مسلمانان مقیاس‌های گوناگونی ساخته شده است (طایب، تیان و سمیر، ۲۰۰۹؛ الکس و استیون، ۱۹۹۷؛ ماهودین و همکاران، ۲۰۱۶؛ محبوبی، ۱۳۹۴؛ آذربایجانی، ۱۳۹۳، ص ۱۲۱؛ خدایاری فرد و همکاران، ۱۳۸۵؛ ۱۳۹۷). پژوهشگران جهت گسترش و افزایش اعتبار یک مقیاس، آن مقیاس را در جامعه‌های دیگر که تناسب فرهنگی با مقیاس دارند، به اجرا در می‌آورند. یکی از مقیاس‌های مختص به فرهنگ مسلمانان مقیاس کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان (S-MPBS)<sup>۶</sup> است که توسط طایب، تیان و سمیر در سال ۲۰۰۹ ساخته شد و اعتبار و روایی آن تأیید شده است (طایب، تیان و سمیر، ۲۰۰۹). با توجه به آنکه دین اکثریت جامعه ایران را مسلمانان تشکیل می‌دهند و از طرفی مقیاسی متناسب با سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان که علاوه بر اعتبار و روایی، کوتاه نیز باشد تا در پژوهش‌ها به راحتی مورد استفاده قرار گیرد، وجود نداشت، و اعتبار و روایی مقیاس کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان (S-MPBS) تا بحال در نمونه ایرانی مورد بررسی قرار نگرفته بود، پژوهش حاضر در صدد بود که مقیاس کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان (S-MPBS) را در نمونه مسلمانان ایران مورد بررسی قرار دهد.

## روش:

این مطالعه از نوع مطالعات همبستگی بود. در تحقیق حاضر، ابتدا «مقیاس کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمان (S-MPBS)» از انگلیسی به فارسی ترجمه شد. سپس جهت اطمینان از صحت ترجمه، ترجمه فارسی به انگلیسی برگردانده شد. پس از اطمینان از صحت ترجمه، مقیاس در قالب ۹ گویه جهت ارائه آماده گردید. جهت تعیین روایی همگرا از مقیاس ۱۴ گویه‌ای «مقیاس دینداری و شخصیت در بافت اسلامی» و مقیاس ۱۰ گویه‌ای «دینداری در بین مسلمانان» استفاده گردید. همچنین جهت تعیین روایی واگرا از مقیاس ۲۱ گویه‌ای جهت گیری مذهبی آلپورت استفاده شد. برای بررسی اعتبار این مقیاس نیز از روش *test-retest* استفاده شد، به این معنا که هر چهار مقیاس به یکدیگر ضمیمه شدند و در انتها، بدون فاصله زمانی، دوباره مقیاس کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمان (S-MPBS) تکرار شد. همچنین جهت بررسی اعتبار این مقیاس از روش دونیمه کردن اسپیرمن و دو نیمه کردن گاتمن استفاده شد. جامعه مورد مطالعه مسلمانان ایرانی بود و ۳۶۱ نفر نمونه

<sup>۶</sup> . the Short Muslim Practice and Belief Scale

این مطالعه را تشکیل می دادند که به شیوه نمونه گیری در دسترس در فضای مجازی انتخاب شدند. سپس مقیاس در فضای مجازی در اختیار ۳۶۱ نفر گذاشته شد. در نهایت داده های بدست آمده از طریق ضریب همبستگی پیرسون با نرم افزار SPSS ۲۵ و نرم افزار LISREL مورد تحلیل قرار گرفت و اعتبار، روایی و پایایی مقیاس کوتاه اعتقاد و عمل مسلمانان (S-MPBS)، روایی همگرا و واگرایی آن، تحلیل عاملی تأییدی و تحلیل عاملی اکتشافی آن بررسی شد.

**ابزار پژوهش:** در پژوهش از چهار ابزار استفاده شد که به شرح ذیل اند.

**الف) مقیاس کوتاه اعتقاد و عمل مسلمانان:** این مقیاس توسط طیبا، تیان و سمیر در سال ۲۰۰۹ ساخته شد، که شامل ۹ آیتم بود، که دو عامل اعتقاد (سؤال ۱ تا ۵) و عمل مسلمانان (سؤال ۶ تا ۹) را در قالب لیکرت پنج درجه ای (کاملاً مخالفم ۱ تا کاملاً موافقم ۵) در سؤال ۱ تا ۵؛ و هرگز ۱ تا همیشه ۵ در سؤال ۶ تا ۹ می سنجید. روایی این مقیاس در نمونه ۶۱۱ نفری از مسلمانان عرب ساکن امارات متحده عربی و عمان و ۳۰۳ نفر از مسلمانان ساکن در مالزی و اندونزی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد مقیاس ۹ آیتمی با ساختار دو عاملی دارای برآزش، همسانی درونی ( $\alpha = 0.83$ ) و روایی خوبی بود (طیبا، تیان و سمیر، ۲۰۰۹). نتایج بارهای عاملی، تحلیل عاملی اکتشافی این مقیاس در جدول یک آمده است:

**جدول ۱: نتایج تحلیل عاملی مقیاس کوتاه اعتقاد و عمل مسلمانان**

| عامل دو | عامل یک | سؤالات   |   |
|---------|---------|--|---|
|         | ۰/۸۸۴   | همه کشورهای مسلمان باید بر اساس قانون شرعی قطعی اداره شوند.                          | ۱ |
|         | ۰/۷۸۰   | باید دین بر همه اعمال من حاکم باشد.  | ۲ |
|         | ۰/۷۳۲   | اگر کسی مرتکب جرمی شد باید بر اساس قانون شرعی قطعی مجازات شود (مثل سنگسار برای زنا). | ۳ |
|         | ۰/۵۴۰   | مرد و زن نباید در ملأعام با جنس مخالف دست بدهند.                                     | ۴ |
|         | ۰/۵۳۱   | تصویر (نقاشی) شکل یک انسان مانند صورت او، جایز نیست.                                 | ۵ |
| ۰/۷۵۰   |         | من همه دستورات اسلام را تبعیت می کنم.  | ۶ |
| ۰/۶۴۰   |         | من ۵ بار در روز نماز می خوانم.   | ۷ |
| ۰/۶۰۷   |         | من قرآن می خوانم.  | ۸ |
| ۰/۵۱۲   |         | من در ماه رمضان روزه می گیرم.  | ۹ |

**ب) مقیاس دینداری و شخصیت در بافت اسلامی (جهت سنجش روایی همگرا):** این مقیاس توسط الکس و استیون (۱۹۹۷) ساخته شد که شامل ۱۴ آیتم بود، که عامل دینداری را در قالب لیکرت پنج درجه ای (کاملاً مخالفم ۱ تا کاملاً موافقم ۵) می سنجید. این مقیاس در نمونه ۵۰ نفری از مسلمانان دانشگاه اسکس بریتانیا اجرا شد و آلفای کرونباخ آن ( $\alpha = 0.93$ )، پایایی داخلی این مقیاس را تأیید کرد (الکس و استیون، ۱۹۹۷).

**ج) مقیاس دینداری در بین مسلمانان (جهت سنجش روایی همگرا):** این مقیاس توسط ماهودین و همکاران (۲۰۱۶) ساخته شد و شامل ۱۰ آیتم بود که سه عامل اسلام، ایمان و احسان را در قالب لیکرت پنج درجه ای (کاملاً مخالفم ۱ تا کاملاً موافقم ۵)

می سنجید. این مقیاس در نمونه ۷۰۳ نفری در کوالالامپور مالزی اجرا شد و پایایی و همسانی دورنی آن با آلفای کرونباخ (۰/۹۲=a) تأیید شد (ماهودین و همکاران، ۲۰۱۶).

د) مقیاس جهت گیری مذهبی آلپورت (جهت سنجش روایی واگرا): این مقیاس توسط آلپورت در سال ۱۹۶۸ ساخته شد که شامل ۲۱ آیتم بود که سؤال ۱ تا ۱۲ جهت گیری بیرونی و ۱۳ تا ۲۱ جهت گیری درونی را در قالب لیکرت چهار درجه ای (کاملاً مخالفم، تقریباً مخالفم، تقریباً موافقم، کاملاً موافقم) می سنجید و در نمره گذاری سؤال ۹ و ۱۱؛ و سؤالات ۱۴، ۱۳ و ۱۵ به صورت معکوس نمره گذاری شدند. اعتبار این مقیاس توسط جان بزرگی (۱۳۸۷) بر روی دانشجویان دانشگاه تهران با آلفای کرونباخ (۰/۷۴) تأیید شد. همچنین در پژوهش حسین شرقی و میرهاشمی (۱۳۹۵) همسانی درونی بین سؤال ها در سؤالات مربوط به جهت گیری بیرونی آلفای کرونباخ ۰/۸۵۳ و در سؤالات مربوط به جهت گیری درونی آلفای کرونباخ ۰/۷۳۲ بدست آمد.

در نهایت در تحلیل داده ها نیز جهت بررسی اعتبار، همسانی درونی، پایایی، روایی همگرا و واگرا از نرم افزار SPSS ۲۵ و جهت تحلیل عاملی تأییدی و اکتشافی از نرم افزار LISREL استفاده شد.

#### یافته ها:

شرکت کنندگان در این پژوهش ۳۶۱ نفر بودند که از لحاظ جنسیت ۱۵۴ مرد (۴۲،۷ درصد) و ۲۰۷ زن (۵۷،۳ درصد) را در برمی گرفت، که ۱۳۱ نفر از آنها (۳۶،۳ درصد) مجرد و ۲۳۰ نفر (۶۳،۷ درصد) متأهل بودند. ۳۵۷ نفر (۹۸،۹ درصد) مذهب خود را شیعه اعلام کردند و ۴ نفر مذهب خود را اعلام نکردند. سن شرکت کنندگان و میزان تحصیلات آنان نیز در جداول ۲ و ۳ آمده است.

جدول ۲: سن شرکت کنندگان

| سن    | ۳۴-۱۵ | ۵۴-۳۵ | ۷۴-۵۵ |
|-------|-------|-------|-------|
| تعداد | ۲۳۱   | ۱۲۵   | ۵     |
| درصد  | ۶۳/۹  | ۳۴/۶  | ۱/۴   |

جدول ۳: میزان تحصیلات

| میزان تحصیلات | سیکل     | دیپلم/مقدمات حوزه | کاردانی/ سطح یک حوزه | کارشناسی/ سطح دو حوزه | ارشد/ سطح سه حوزه | دکتری/ سطح چهار حوزه |
|---------------|----------|-------------------|----------------------|-----------------------|-------------------|----------------------|
| تعداد         | ۳۴       | ۵۱                | ۳۶                   | ۱۳۵                   | ۹۲                | ۱۳                   |
| درصد          | ۹/۴ درصد | ۱۴/۱ درصد         | ۱۰ درصد              | ۳۷/۴ درصد             | ۲۵/۵ درصد         | ۳/۶ درصد             |

یافته های پژوهش نشان داد که مقیاس کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان (S-MPBS) در نمونه مسلمانان ایرانی با نمره آلفای کرونباخ (۰/۷۹۷) از همسانی درونی خوبی برخوردار است. همچنین نتایج آزمون مجدد این مقیاس با نتایج تست

ابتدائی دارای همبستگی معناداری (۰/۹۲۱) بود که این نشان از پایایی مقیاس است. همبستگی کل آیتم ها در جدول ۴ آمده است:

جدول ۴: همبستگی با کل آیتمها در مقیاس کوتاه

| همبستگی با کل | سوالات   |   |
|---------------|--|---|
| ۰/۶۰۳         | همه کشورهای مسلمان باید بر اساس قانون شرعی قطعی اداره شوند.                          | ۱ |
| ۰/۶۸۲         | باید دین بر همه اعمال من حاکم باشد.  | ۲ |
| ۰/۴۹۹         | اگر کسی مرتکب جرمی شد باید بر اساس قانون شرعی قطعی مجازات شود (مثل سنگسار برای زنا). | ۳ |
| ۰/۴۹۵         | مرد و زن نباید در ملأعام با جنس مخالف دست بدهند.                                     | ۴ |
| ۰/۳۰۲         | تصویر (نقاشی) شکل یک انسان مانند صورت او، جایز نیست.                                 | ۵ |
| ۰/۵۳۰         | من همه دستورات اسلام را تبعیت می کنم.  | ۶ |
| ۰/۳۷۳         | من قرآن می خوانم.  | ۷ |
| ۰/۴۸۲         | من ۵ بار در روز نماز می خوانم.   | ۸ |
| ۰/۵۰۵         | من در ماه رمضان روزه می گیرم.  | ۹ |

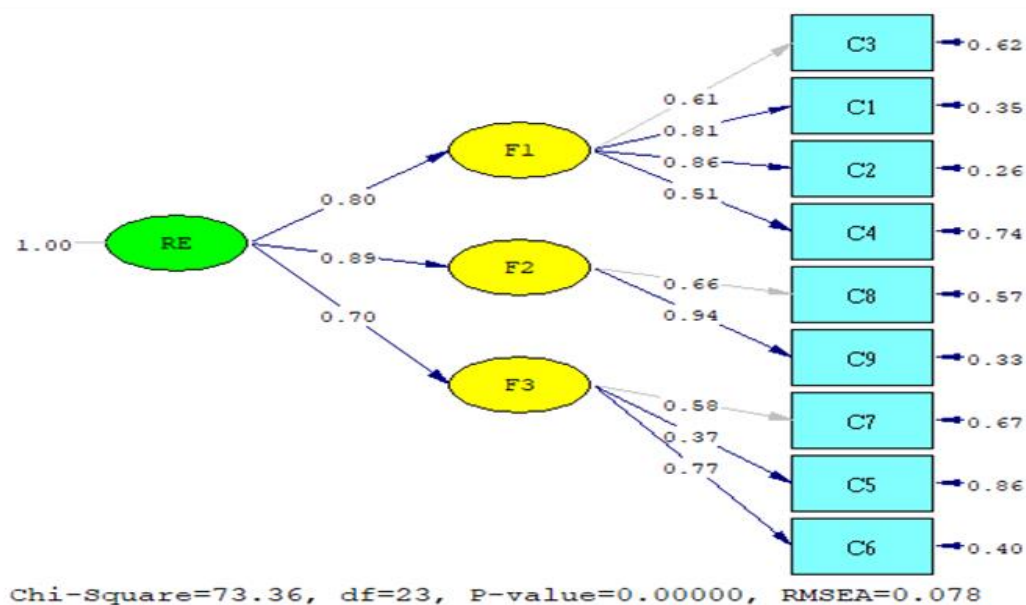
همچنین جهت بررسی اعتبار این مقیاس از روش دونیمه کردن نیز استفاده شد که نتایج نشان داد ضریب دو نیمه‌سازی اسپیرمن (۰/۷۰۳) و دو نیمه‌سازی گاتمن (۰/۶۹۰) بود، که اعتبار این مقیاس را نشان داد. در بررسی روایی همگرا، نتایج داده ها، بین مقیاس دینداری و شخصیت در بافت اسلامی با مقیاس مقیاس کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان (S-MPBS) همبستگی مثبت را نشان داد (۰/۵۹۰)؛ همچنین نتایج داده ها حاکی از همبستگی مثبت (۰/۷۲۹) بین مقیاس دینداری در بین مسلمانان و مقیاس کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان (S-MPBS) بود، که نشان دهنده تأیید روایی همگرا است. در سنجش روایی واگرا نیز نتایج حاکی از آن بود که مقیاس کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان (S-MPBS) با جهت گیری بیرونی مذهبی همبستگی منفی (۰/۱۰۴-) و با جهت گیری مذهبی درونی، همبستگی مثبت (۰/۳۹۷) دارد، که این نتایج حاکی از تأیید روایی واگرای مقیاس کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان (S-MPBS) با جهت گیری مذهبی بیرونی است.

نتایج تحلیل عاملی تأییدی مقیاس کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان (S-MPBS) حاکی از نامناسب بودن تحلیل عوامل بر اساس نظر سازنده مقیاس بود؛ و نتایج تحلیل عاملی اکتشافی مقیاس کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان (S-MPBS) حاکی از سه عامل برای این مقیاس بود که به همراه اندازه ویژه ها در جدول ۵ آمده است:

جدول ۵: نتایج تحلیل عاملی اکتشافی مقیاس کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان (S-MPBS)

|                | عامل  |       |        | سؤالات  |   |
|----------------|-------|-------|--------|---|---|
|                | ۳     | ۲     | ۱      |   |   |
|                |       |       | ۰/۷۸۱  | اگر کسی مرتکب جرمی شد باید بر اساس قانون شرعی قطعی مجازات شود (مثل سنگسار برای زنا) | ۳ |
|                |       |       | ۰/۷۷۰  | همه کشورهای مسلمان باید بر اساس قانون شرعی قطعی اداره شوند                          | ۱ |
| گویه پیچیده    |       | ۰/۴۰۳ | ۰/۷۴۱  | باید دین بر همه اعمال من حاکم باشد  | ۲ |
|                |       |       | ۰/۵۹۷  | مرد و زن نباید در ملاعام با جنس مخالف دست بدهند                                     | ۴ |
|                |       | ۰/۷۹۰ |        | من ۵ بار در روز نماز می خوانم   | ۸ |
|                |       | ۰/۷۷۷ |        | من در ماه رمضان روزه می گیرم  | ۹ |
|                | ۰/۷۸۸ |       |        | من قرآن می خوانم  | ۷ |
|                | ۰/۶۶۳ |       |        | تصویر(تصویر و نقاشی) شکل یک انسان مانند صورت او، جایز نیست                          | ۵ |
|                | ۰/۶۵۳ |       |        | من همه دستورات اسلام را تبعیت می کنم  | ۶ |
| اندازه ویژه ها | ۱     | ۱/۲   | ۰/۳/۶۲ |   |   |

لذا گفته می شود بر اساس تحلیل عاملی اکتشافی، این مقیاس دارای سه عامل است که عبارت است از: ۱- اعتقاد (سؤال ۱ و ۲ و ۳ و ۴)؛ ۲- اعمال غیر زمان مند (سؤال ۵ و ۶ و ۷) و اعمال زمان مند (سؤال ۸ و ۹). نتایج تحلیل عاملی اکتشافی مناسب بود که در نمودار شماره ۱ می آید:



نمودار ۱: نتایج تحلیل عاملی اکتشافی مقیاس کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان (S-MPBS)

#### تفسیر و نتیجه گیری:

با توجه به اینکه مقیاس کوتاه اعتقاد و عمل مسلمانان (S-MPBS) از روایی و اعتبار خوبی برخوردار است، می توان از آن در سنجش و پژوهش در نمونه های اسلامی ایرانی استفاده کرد. همچنین باید توجه داشت که بر اساس تحلیل عاملی اکتشافی این مقیاس دارای سه عامل است که عبارت است از: ۱- اعتقاد (سؤال ۱ و ۲ و ۳ و ۴)؛ ۲- اعمال دینی غیر زمان مند (سؤال ۵ و ۶ و ۷) و اعمال دینی زمان مند (سؤال ۸ و ۹). همچنین با جست و جو در مقالات مرتبط با مقیاس جهت گیری مذهبی آلپورت، نکته ای در مورد نمره گذاری معکوس در برخی آیتم ها یافت نشد (حسین شرقی و میرهاشمی، ۱۳۹۵؛ محمدی، غلامرضایی و عزیزی، ۱۳۹۴؛ قادری و مصطفایی، ۱۳۹۱)، در حالی که پژوهشگران پژوهش حاضر دریافتند که در این مقیاس ۵ آیتم می بایست معکوس نمره گذاری شوند، بدین شرح که از ۱۲ سوال اول، که مذهب بیرونی را می سنجد سوال ۹ و ۱۱، معکوس نمره گذاری می شود چون محتوای آنها جهت گیری درونی را می سنجد؛ و از سؤال ۱۳ تا ۲۱ که مذهب درونی را می سنجد، سوال های ۱۳، ۱۴، ۱۵، معکوس نمره گذاری می شوند، چون جهت گیری بیرونی را می سنجد! این یافته بر اساس داده های SPSS ۲۵ نیز مورد بررسی قرار گرفت و تأیید شد. لذا در تحقیقاتی که از مقیاس جهت گیری مذهبی آلپورت استفاده می شود باید به این نکته در نمره گذاری توجه نمود. همچنین هر چند بین تست کوتاه سنجش اعتقاد و عمل مسلمانان (S-MPBS) و جهت گیری مذهبی بیرونی آلپورت همبستگی، منفی و بین مقیاس پژوهش و جهت گیری مذهبی درونی آلپورت، همبستگی مثبت نشان داده شد، ولی همبستگی معنادار نبود.

## منابع:

- آذربایجانی، مسعود. ۱۳۹۳. تهیه و ساخت آزمون جهتگیری مذهبی با تکیه بر اسلام. انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، قم، چاپ چهارم.
- محبوبی، رضا. ۱۳۹۴. ساخت مقیاس (بومی) برای سنجش دینداری. مدیریت در دانشگاه اسلامی ۹، سال چهارم، شماره یک، ص ۱۱۷-۱۳۴.
- <http://ensani.ir/fa/article/۳۶۶۱۷۷>
- خدایاری فرد و همکاران. ۱۳۹۷. نسخه کوتاه مقیاس سنجش دینداری، برای جامعه دانشجویی ایران؛ ساخت و بررسی ویژگی های روانسنجی. مجله روانشناسی و دین، شماره ۴۴، ص ۵۳-۶۸.
- <http://ensani.ir/fa/article/۴۱۶۴۴۵>
- جان بزرگی، مسعود و غروی، سیدمحمد. ۱۳۹۸. اصول روان‌درمانگری و مشاوره با رویکرد اسلامی (مفاهیم، فرایند و فنون). انتشارات سمت، قم، چاپ سوم.
- حسین شرقی، عاطفه و میرهاشمی، مالک. ۱۳۹۵. ارتباط سبک های هویت و جهت گیری مذهبی با سلامت عمومی دانشجویان. پژوهش های علوم شناختی و رفتاری، سال ششم، شماره اول، پیاپی (۱۰).
- <http://ensani.ir/fa/article/۳۶۳۸۰۹>
- رادنی نرس، ا. ۱۳۸۹. سنجش خانواده (کاربرد آزمون های شخصیت برای زوج ها و خانواده ها)، ترجمه حسن پاشاشریفی و همکاران. انتشارات سخن، تهران، چاپ اول.
- راهنمای جامع تشخیصی اختلالات روانی انجمن روان پزشکی آمریکا DSM۵. ۲۰۱۳، ترجمه زارعی و همکاران. انتشارات ارجمند.
- رحمتی، امین، مصلحی، جواد، فرهوش، محمد، رضاییان بیلوندی، حسین و نصر اصفهانی، محمدسعید. ۱۳۹۷. نقش عوامل شخصیتی و جنسیت در رابطه بین جهتگیری دینی و رضایت از زندگی در دو گروه طلاب و دانشجویان شهر قم. فصلنامه تحقیقات بنیادین علوم انسانی، شماره پیاپی ۱۰، بهار ۹۷، ص ۱۴۵-۱۶۵.
- <http://ensani.ir/fa/article/۴۴۴۷۸۸>
- سراج زاده، سیدحسین و پویافر، محمدرضا. ۱۳۸۸. سنجش دینداری با رهیافت بومی. مجله جامعه شناسی مسائل ایران (تحقیقات علوم اجتماعی ایران)، سال اول، شماره دوم، ص ۱-۱۸.
- <http://ensani.ir/fa/article/۳۱۶۷۱۴>
- فتحی آشتیانی، علی. ۱۴۰۰. آزمون های روانشناختی (ارزشیابی شخصیت و سلامت روانی). مؤسسه انتشارات بعثت، تهران، چاپ شانزدهم.
- قادری، داود و مصطفایی، علی. ۱۳۹۱. سبک های هویت و جهت گیری مذهبی در دانشجویان دختر و پسر. مطالعات زنان، سال ۱۰، شماره ۴، ص ۱۳۷-۱۵۸.
- [https://jwspz.alzahra.ac.ir/article\\_۱۴۳۶.html](https://jwspz.alzahra.ac.ir/article_۱۴۳۶.html)



- محمدی، جواد، غلامرضایی، سیمین و عزیزی، امیر. ۱۳۹۴. بررسی رابطه‌ی بین جهتگیری مذهبی با سلامت روان پرستاران زن شاغل در بیمارستانهای دولتی تبریز در سال ۱۳۹۳. مجله دانشگاه علوم پزشکی سبزوار، دوره ۲۲، شماره ۶، بهمن و اسفند ۱۳۹۴، ص ۱۰۸۰-۱۰۸۷.

[http://jsums.medsab.ac.ir/article\\_۷۹۴.html](http://jsums.medsab.ac.ir/article_۷۹۴.html)

## References

- Nor Diana Mohd Mahudin\*, Noraini Mohd Noor, Mariam Adawiah Dzul kifli, and Nazariah Shari'e Janon, Religiosity among Muslims: A Scale Development and Validation Study, Makara Hubs-Asia December ۲۰۱۶ | Vol. ۲۰ | No. ۲: ۱۰۹-۱۲۰.  
<http://hubsasia.ui.ac.id/article/view/۱۳۷>
- GORDON W. ALLPORT AND J. MICHAEL ROSS, PERSONAL RELIGIOUS ORIENTATION AND PREJUDICE, Journal of Personality and Social Psychology ۱۹۶۷, Vol. ۵, No. ۴, ۴۳۲-۴۴۳.  
<https://psycnet.apa.org/record/۲۰۰۵-۱۱۱۰۰-۰۰۴>
- Tayyiba S.K. AlMarria\*, Tian P.S. Oeia and Samir Al-Adawib, The development of the Short Muslim Practice and Belief Scale, Mental Health, Religion & Culture Vol. ۱۲, No. ۵, July ۲۰۰۹, ۴۱۵-۴۲۶.  
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/۱۰.۱۰۸۰/۱۳۶۷۴۶۷۰۸۰۲۶۳۷۶۴۳>
- worldpopulationreview.com/country-rankings/muslim-population-by-country, ۲۰۲۲.  
<https://worldpopulationreview.com/country-rankings/muslim-population-by-country>